

Teologiskt sakkunnigutlåtande av Teol. dr. Rune Imberg, forskningschef på Församlingsfakulteten, Göteborg

Advokat Andreas Karlgren, ombud för komminister Olle Fogelqvist, har bett mig inkomma med ett **sakkunnigutlåtande** gällande den predikan som Fogelqvist höll vid en gudstjänst i Gällinge kyrka 25 aug. 2013 vilken nu behandlas av Svenska kyrkans Överklagandenämnd.

Via advokat Karlgren har jag fått tillgång till Domkapitlets *skrivelse* till komm. Fogelqvist 2014-02-07. Sedan tidigare hade jag tillgång till Domkapitlets *beslut* 2014-09-19 där man fattade beslut om obehörigförklaring av Fogelqvist. Detta beslut har av Fogelqvist/Karlgren överklagats till Överklagandenämnden, som 2014-10-06 beslutade att inhibera Domkapitlets beslut. Mitt utlåtande är skrivet för att ge teologiska perspektiv på detta pågående ärende.

Det jag framför allt vill belysa är *Fogelqvists bibelutläggning* i den predikan han höll i Gällinge i augusti 2013. Jag bygger min analys på DK:s *beslut* (140919) men framför allt på en kopia av Fogelqvists *predikomanuskript* som advokat Karlgren tillställt mig. Jag har däremot inte haft tillgång till någon ljudinspelning av själva predikan.

Innan jag kommer in på min analys vill jag klargöra min relation till Fogelqvist resp. Biskop Per Eckerdal (ordförande i Domkapitlet). Eckerdal lärde jag känna i Lund, som jag minns det hösten 1972. Fogelqvist lärde jag känna på allvar när jag tjänstgjorde som präst i Onsala, 1988-90. Under min Onsalatid tjänstgjorde vi alla tre i samma kontrakt (Fjäre – Viske), Fogelqvist i Vallda pastorat och Eckerdal i Tölö. Det innebar att vi träffades regelbundet bl a vid kontraktssamlingar. Jag har senare, som rektor och därefter forskningschef på Församlingsfakulteten, regelbundet samarbetat med Fogelqvist, bl a i Bibelskola Göteborg.

OF:s predikan - allmänt övergripande

I sitt predikomanuskript, med den övergripande rubriken *Låt oss älska varandra*, lyfter Olle Fogelqvist (i det följande: OF) fram tre punkter:

1. *Guds kärlek till oss uppenbarad i Jesus* är den nödvändiga utgångspunkten
2. *Korset visar vad verklig kärlek är*
3. *Kärlek är att göra som Jesus har sagt och gjort. Att hålla alla hans bud*

De två första delarna är kortfattade och inte särskilt kontroversiella. De utsagor som Domkapitlet kritiserat återfinns i den tredje delen. Jag ska i det följande, utifrån en beskrivning av vad som *rent faktiskt står* i Fogelqvists predikomanuskript, göra en analys av hur man *teologiskt* kan se hans påståenden. Drar han orimliga slutsatser av de bibelställen han hänvisar till, vilket Domkapitlet uppenbarligen menar, eller kan man hävda, vilket OF hävdar i sina skrivelser till Domkapitlet, att han företräder en "äldre ämbetssyn" (140919, s. 6) som ryms inom den sk samvetsklausulen, som fortfarande var i kraft när han prästvigdes 1978?

1. Genom rubriken i del 3 gör OF en tydlig koppling mellan den kristnes *kärlek* och att *hålla hans/Jesu bud*. Detta leder över till ett bibelcitat från Johannesevangeliet – "Om ni håller mina bud blir ni kvar i min kärlek" (Joh. 15:10).

2. OF fortsätter: "Vilken glädje det är att få vara i Jesus, i hans kärlek och låta hans kärlek komma till uttryck i, ta gestalt, i mitt liv. Då vill man ju att det skall vara helt och fullt. [H]andla inte om 98% av det Jesus sagt utan om 100. Jesus säger i dopbefallningen [Matt. 28:20]: 'Lär dem att hålla alla de bud jag har gett er'."

3. OF exemplifierar: "DK [vilket torde syfta på det dubbla kärleksbudet, Matt. 22:40], gyllene regeln [Matt. 7:12], 10 Guds bud [2 Mos. 20 / 5 Mos. 5], men vilka är 'alla de andra'? Bergspredikan [Matt. 5-7], hos Paulus och i NT i övrigt."

4. OF fortsätter:

Det är märkligt att så många inte bryr sig om ett av dem. Det är märkligt för när Paulus tar upp det budet har han den näst starkaste argumenteringen i hela sitt författarskap. Han radar upp argument för att församlingen i Korint skall förstå att de är på fel väg, att de är på väg bort från Jesus. För det är ett Herrens bud skriver han, alltså ett bud från Jesus som han gett apostlarna. Dessutom avslutar Paulus sin argumentering med att säga att den som inte erkänner detta bud inte blir erkänd av Gud, alltså på domens dag. Det är ett oerhört viktigt bud. När Jesus i handling följer och visar på detta bud så är det den enskilda handling som han förbereder mest.

Det Herrens bud som det handlar om. Vi läser om det i 1 Kor 14 och i Lukas 6. Det handlar om prästen, om vem som skall vara herde i Jesu ställe för hans hjord, vem som skall tala hans ord till församlingen, vem som skall räcka hans frälsning i dop och nattvard och vem som skall leda hans folk efter hans vilja. Det handlar om att Jesus ger den uppgiften till män inte till kvinnor. Att det är så som jag beskrivit förnekas inte men man säger att det inte gäller i dag. Ex "Bibelsyn och bibelbruk" [utgiven av Biskopsmötets Bibelkommission, 1970]. Och jag tänker: Varför det? Jesus är Herre. Han är Gud. Han är densamme idag. Och han säger själv att vi skall hålla alla hans bud. Också detta bud är ett uttryck för Jesu fullkomliga kärlek. Som vi skall bli kvar i. Det gäller i dag. Det här är jätteviktigt. Det är en frälsningsfråga. Det handlar om människors frälsning och eviga väl eftersom det handlar om att bli kvar i Jesus och hans kärlek.

5. Efter detta följer avslutningen, där OF bl a säger:

Ja det behövs mycket bön när vi vill hålla alla Herrens bud! Och mycket förlåtelse! Till sist när det handlar om att vi skall älska varandra som Jesus har älskat oss så står vi där inför Gud med våra misslyckanden. Med vår synd och skuld. Det är en viktig stund. Att vi säger som det är. Jesus jag vill hålla alla dina bud men jag har missat när det gäller...

Vilken glädje då att Jesus är med oss när vi vill hålla oss till honom och alla de bud han har gett oss. Vilken glädje att vi då får vara kvar i hans kärlek. Amen.

Använd referenslitteratur

Jag ska nu granska ovanstående 5 punkter och belysa dem med hjälp av främst fyra skrifter.

- Bertil Gärtner: *Ämbetet, mannen och kvinnan i Nya Testamentet*. 1. uppl. 1958, 2. uppl. 1979. - Av skäl som jag återkommer till kommer jag att utnyttja förstaupplagan
- Bo Giertz, *Korintierbrevet på modern svenska med förklaringar*, 1977 resp. *Romarbrevet på modern svenska med förklaringar*, 1977 (båda finns även i senare upplagor, senast 2001)
- Nils Johansson, *1. Korintierbrevet 11-14 och prästvigning av kvinnor*, 1989 (eng. utgåva 1973).

OF:s predikan - en övergripande kommentar

OF:s predikan handlar om kärlek, vilket anges av rubriken *Låt oss älska varandra*. Detta är ganska naturligt med tanke på söndagens tema, *Medmänniskan*.

Predikans indelning i tre delar är inte alls överraskande. I *första* delen utläggs att Guds kärlek till oss är uppenbarad i Kristus, i den *andra* att Kristi kors visar oss vad verklig kärlek är och i den *avslutande*, som traditionellt i svenskkyrklig tradition ofta utgör en tillämpning, sägs: Kärlek "är att göra som Jesus sagt och gjort. Att hålla alla hans bud." Detta knyts till dagens episteltext från Rom. 13:8-10, där Paulus uttryckligen säger:

Den som älskar sin medmänniska har uppfyllt lagen... Kärleken är alltså lagen i dess fullhet.

Det är naturligtvis en utmaning för vilken präst som helst i Svenska kyrkan att utlägga denna text, framför allt så att predikan inte mynnar ut i *laggärningar* (detta ska du göra!) utan verkligen blir ett *evangelium* (detta har Jesus gjort för dig!).

Ovanstående är ett övergripande referat. Nu till själva analysen.

1. Koppling mellan kärlek och bud

Hur ska man förstå den koppling som Paulus gör i episteltexten, mellan att *älska sin nästa* och att *hålla buden*? OF löser detta genom att citera Jesu ord i Joh. 15:10:

Om ni håller mina bud blir ni kvar i min kärlek [s]å som jag har hållit min Faders bud och är kvar i hans kärlek.

På ett övertygande sätt skapar OF en brygga mellan två företeelser som annars lätt kan uppfattas som motstridiga – kärlek till medmänniskan resp. att hålla Jesu bud. I själva verket hänger de nära samman i Nya Testamentet vilket OF visar med hänvisning till en central text, Joh. 15.

2. Att med glädje hålla Guds / Jesu bud

Under nästa punkt lyfter OF fram två viktiga aspekter, ganska traditionella i svenskkyrklig förkunnelse.

Till att börja med konstaterar OF: Vikten av att vara helgjuten, att inte ge Gud 98 % eller något sådant. Människan behöver ge Gud 100 %, hela sig.

Därefter citerar han den s k missionsbefallningen / dopbefallningen, Matt. 28; här som så ofta annars använder han Bibel 2000. Även om andra svenska översättningar från grekiska är tänkbara och kanske t o m mer korrekta, handlar befallningen i sig om att Jesus har *gett bud* som de kristna ska följa. Och det finns en tydlig betoning på båda begreppen *allt* och *hålla* – det framgår t ex av den översättning som fortfarande användes när OF prästvigdes 1978:

... lärande dem att *hålla allt* vad jag har befallt eder (Kyrkobibeln 1917, min kurs.)

OF lyfter alltså fram två viktiga aspekter: För den kristne är det viktigt att lyda Jesus med glädje och att hålla allt (= alla de bud) som han befallt.

3. Vilka bud?

När OF kommit så här långt i predikan har han citerat två viktiga och välkända bibelställen, Joh. 15 och Matt. 28, men då hänger en fråga i luften: Om vi som kristna behöver hålla Jesu och Guds bud (dessutom: alla!) – vilka är då dessa bud?

Han exemplifierar med ett antal välkända ställen: det dubbla kärleksbudet, den gyllene regeln, de tio budorden i Moseböckerna, vissa andra ställen i Nya Testamentet. Inte heller här finns något uppseendeväckande – allt detta är väl känt i både konfirmandundervisning och förkunelse i Svenska kyrkan.

4. Vikten av att hålla *alla* bud

Det är från och med nu som OF:s predikan blir kontroversiell, när han frågar: Hur kommer det sig att det finns ett bud av Jesus som ofta negligeras? Eller med hans egen terminologi:

"Det är märkligt att så många inte bryr sig om ett av dem."

Exakt hur orden löd i själva predikosituationen är inte min uppgift att reda ut, men orden i hans predikomanus är inte *teologiskt anmärkningsvärda*. Det anmärkningsvärda är i stället att han *vågar ställa dem*. Två uttryck i hans utläggning är här av fundamental betydelse:

1. "Herrens bud"
2. "frälsningsfråga"

1. Det OF här säger om "Herrens bud" – att Paulus hävdar att Jesus skulle ha instruerat den kristna kyrkan att kvinnorna skall "tiga vid sammankomsterna" – är naturligtvis inget som de flesta präster i Svenska kyrkan idag skulle hålla med om. Det är *inte heller opportunt* att säga detta, men det innebär *inte i sig att påstående skulle vara exegetiskt anmärkningsvärt*. Det OF uttrycker genom sitt predikomanus har i själva varit en allmänt erkänd uppfattning i stora delar av den svenskkyrkliga traditionen, från 1950-talet och framåt.

Om man gör en noggrann läsning av de av mig återopade skrifterna (Gärtner, s. 24-27 resp. 25-28; Giertz, *Korintierbrev*, 95-99; Johansson, 84-91) framgår det att den tolkning som OF gör av 1 Kor. 14, d v s att Jesus uttryckligen skulle ha gett kyrkan ett bud som gäller kvinnans ställning i gudstjänsten, inte alls är originell: OF:s tolkning är snarare traditionell och representativ för det man förr kallade den "bekännelsestroga" linjen. **OF följer helt den linje som hans egen prästvigningsbiskop företrädde när OF prästvigdes 1978** (Gärtners småskrift kom i nytryck 1979).

Just det exemplar av Gärtners skrift från 1958 som jag äger, har en unik karaktär vilket framgår av dedikationen. En analys av denna säger något om hur spridd och välkänd Gärtners tolkning var när ämbetsreformen genomfördes 1958.

Exakt vilket år skriften gavs som gåva framgår inte av dedikationen; den är given vid påsktid, förmodligen 1958 (om skriften redan då fanns i tryck), annars kanske 1959. Om den skulle vara given 1960 eller senare vore dedikationen ännu mer sensationell.

Det handlar om en synnerligen familjär gåva, vilket markeras av smeknamnen, från ett prästpar till ett annat. Skriften är given från "Kai" (Karin) och Sven till "Tant Titti och Farbror Gustaf". På ett anmärkningsvärt sätt kopplar dedikationen ihop tre mycket välkända svenskkyrkliga biskopar som sammantaget tjänstgjorde i nästan 60 år.

Skriftens författare, *Bertil Gärtner*, var vid denna tid ung docent i Uppsala; han blev senare professor vid Princeton i USA samt därefter domprost och sedermera biskop (1970-91) i Göteborg. En av givarna, *Sven Lindegård*, var vid gåvotillfället docent i Lund; han blev sedermera domprost i Härnösand. Under hela sin tid som biskop i Växjö (1973-91) var han kollega med Gärtner. Den ene mottagaren, *Gustaf Aulén*, var en världsberömd teolog (åren 1913-1933 teologiprofessor i Lund, därefter biskop i Strängnäs 1933-52).

Det faktum att paret Lindegård var beredda att ge denna skrift som påskgåva till biskopsparet Aulén säger något om digniteten på denna skrift.

Det OF skrivit i sitt predikomanus stämmer helt överens med Gärtners ställningstagande 1958. Det är alltså enkelt att konstatera att OF har hållit fast vid den linje som Bertil Gärtner, hans prästvigningsbiskop, resp. Bo Giertz, dennes företrädare, intagit i denna fråga om "Herrens bud". Det stämmer likaså med Nils Johanssons framställning i hans skrift *1 Kor. 11-14 och prästvigning av kvinnor*. (För belägg av detta, se bilagda fotokopior.)

2. Det OF sedan gör är att ta upp "frälsningsfrågan". Detta faktum skulle kunna uppfattas som provocerande eller konfliktskapande men teologiskt sett är frågan mycket relevant av två skäl.

Till att börja med återfinns problematiken i själva texten, 1 Kor. 14:38. I den gamla kyrkobilabeln, 1917, var översättningen mycket grumlig. Gärtner skriver (s. 25):

Sv. bibelöversättningen är här alldeles missvisande, när den säger: "men vill icke någon inse detta, så vare det hans egen sak"!

NT 81 / Bibel 2000 har helt anslutit sig till den bedömning som Gärtner resp. Nils Johansson gjort och översatt denna vers på ett helt annat sätt; det är denna översättning som OF citerar:

Den som inte erkänner detta blir själv inte erkänd.

Men OF stannar inte här utan anspelar även på den not som i NT 81 återfinns under texten:

blir själv inte erkänd Dvs. Gud skall inte kännas vid honom på den sista dagen (jfr Matt 7:23). - Annan läsart: "han må låta bli".

OF citerar en bibelvers och gör samma tolkning av denna vers som noten i Bibel 2000. Det är anmärkningsvärt om detta inte kan göras i en predikan i Svenska kyrkans sammanhang!

Man kan även notera att Giertz i sin Korintierbrevskommentar (s. 98), utifrån ett par möjliga läsarter av denna text, också verbaliserar "frälsningsfrågan", liksom även Johansson gör. Det OF gör i sin predikan är alltså inget radikalt nytt – just denna aspekt i Paulus framställning har varit mycket omdiskuterad.

Man kan också notera, att det finns ett annat bibelställe som aktualiserar frälsningsfrågan i stort, och det är Rom. 14:23 där det står:

Allt som inte sker i tro är synd.

Giertz kommenterar detta i sin Romarbrevskommentar (s. 83) på följande sätt (jfr även Johansson, s. 42 f):

Och så formulerar Paulus den tillspetsade satsen: allt som inte sker av tro, det är synd. Sammanhanget visar vad han menar: allt som görs i otro, med osäkert eller dåligt samvete, varje handling under vilken man inte gärna vill tänka på Kristus – det är synd.

Att handla mot sitt samvete, det vill säga att man vet vad som är Gud vilja, men av ena eller andra skälet gör man något annat, det är enligt allmänkristen mening en grov synd. Om man inte vänder om och bättrar sig kommer den att leda till fördärvet.

5. Behovet av förlåtelse

Till sist lyfter OF i sin predikan fram behovet av förlåtelse. Alla kristna behöver sträva efter att följa Guds vilja – alla behöver bekänna sina överträdelser och felsteg.

Konklusion

Domkapitlet har i sitt beslut (2014-09-19) funnit de uttalanden som Olle Fogelqvist gjorde i sin predikan ”grovt klandervärda” och att han brutit de vagningslöften som han avgav vid sin prästvigning 1978.

Naturligtvis har Domkapitlet rätt rent kyrkorättsligt att initiera tillsynsärenden. Det inte bara får utan *måste* på förekommen anledning pröva hur stiftets präster förkunnar från predikstolen, hur de i praktiken hanterar ”predikstolens frihet”, hur pastoral en viss textutläggning kan vara, etc. Detta är inte bara Domkapitlets rättighet utan utgör faktiskt dess skyldighet som tillsynsorgan.

Däremot kan man konstatera att Domkapitlet i detta fall agerat med exceptionell skärpa genom att förklara Fogelqvist obehörig att utöva kyrkans vagningsstjänst. Kyrkohistoriskt sett är utslaget mot Fogelqvist anmärkningsvärt av tre skäl.

1. Olle Fogelqvist är en av de få präster i Svenska kyrkans historia, eller möjligen den ende, som blivit obehörigförklarad på grund av en *predikan*. Därmed agerar Domkapitlet i Göteborg hårdare än t o m kungarna under det svenska enväldet.¹

---

¹ Jfr Carl Grimberg, *Svenska folkets underbara öden*, del IV: ”... [Hovpredikanten Jesper] Svedberg fruktade icke för människor. Betecknande är följande historia. En gång dundrade han mot den obarmhärtighet, varmed reduktionen utfördes, och han använde därom profeten Mikas ord: ’I skinnen dem huden av och köttet ifrån deras ben och äten.’ En av reduktionsherrarne skyndade till konungen, berättade vad Svedberg sagt och tillade: ’Skall prästen få så predika? Han borde hålla inne med sådant.’ Konungen frågade: ’Bekräftade prästen sin predikan med Guds ord?’ Det kunde den höge herrn inte neka till. Då yttrade Karl [XI]: ’När prästen har Guds ord för sig och förehåller det redliga, har konungen intet att därpå tala.’ (<http://runeberg.org/sfubon/4/0303.html>; läst 141022)

2. Olle Fogelqvist är definitivt den ende präst i Svenska kyrkans historia som blivit avsatt, obehörigförklarad, efter **en enda** predikan. Anmärkningsvärt nog har Domkapitlet undvikit att utnyttja en hel rad av åtgärder som enligt Kyrkoordningen står till deras förfogande: att kalla en präst till biskopen för samtal, att tilldela en varning, att suspendera för en tid, att ge en treårig prøvotid... I stället får Fogelqvist, efter diverse korrespondens fram och tillbaka och ett enda möte med Domkapitlet, hårdast möjliga straff: Att berövas rätten att utöva präst-ämbetet i Svenska kyrkan, vilket t o m kan föranleda att han dessutom blir uppsagd från sin tjänst i Löftadalens pastorat, alltså avskedad.

3. Olle Fogelqvist är definitivt den ende präst i Svenska kyrkan som blivit avskedad för att han i en predikan **citerat en bibeltext** och enligt Domkapitlets mening **gett en opassande utläggning av denna**.

Själv menar jag att det Fogelqvist sade i sin predikan i sig inte är originellt eller exceptionellt. Däremot är det naturligtvis ovanligt att präster idag vill eller vågar lyfta fram en text som 1 Kor. 14:33-40 i förkunnelsen. Det som fällde honom i Domkapitlets ögon var alltså att han lyfte fram ett par känsliga uttryck – ”Herrens bud” resp. uttrycket ”Den som inte erkänner detta blir själv inte erkänd” – och utlade dem på ett opassande sätt.

Som jag visat både i min text och med hjälp av bilagorna är Fogelqvists formuleringar i hans predikomanus inte alls exceptionella ur ett kyrkohistoriskt perspektiv. På ett liknande sätt har Biskop Bertil Gärtner, Biskop Bo Giertz och Domprost Nils Johansson uttryckt sig, från 1950-talet och framåt.

Som tidigare konstaterats, gav Biskop Gärtner, som prästvigde Fogelqvist 1978, ut sin skrift i nytryck 1979. Det innebär att **Fogelqvist aktualiserat och hållit fast vid den bibelutläggning som hans egen ordinator hävdade under sin tid som biskop i Göteborgs stift**.

Att Fogelqvists utläggning i sig inte alls är teologiskt extrem eller ens originell, utan snarare knyter an till stiftets tidigare egna andliga tradition, borde inte vara någon nyhet för Göteborgs domkapitel. Till saken hör att Domkapitlets ordförande, Biskop Per Eckerdal, under flera år runt 1980 tjänstgjorde som stiftsadjunkt i Göteborgs stift. Som biskopens adjunkt var han en av Biskop Gärtners närmaste medarbetare.

Biskop Eckerdal borde därmed kunna upplysa Göteborgs Domkapitel om att Fogelqvist i sin förkunnelse för vidare den teologiska linjen och det exegetiska arvet från Biskop Gärtner, som prästvigte dem båda, och även från Bo Giertz, Gärtners företrädare som biskop i Göteborgs stift.

Göteborg den 24 okt. 2014

Rune Imberg
Forskningschef på Församlingsfakulteten i Göteborg, VDM